

Przedsiębiorczość wiejska

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO ODDZIAŁ W KRAKOWIE

KSZTAŁTUJEMY PRZYSZŁOŚĆ POLSKIEJ WSI

Przedsiębiorczość

Uzyskanie wsparcia finansowego na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych będzie możliwe w ramach konkursów ogłaszanych przez Lokalne Grupy Działania (LGD) dotyczących wyboru projektów do finansowania w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR).

Rozmowa kwartału

Spacerując po wiejskich bezdrożach odnajdujemy piękno w przydrożnych kapliczkach. Te małe miejsca kultu są świadkami przeszłości kryjąc za sobą prawdziwe historie lokalnych społeczności.

Rolnictwo

Komosa ryżowa ma niski indeks glikemiczny, dlatego nadaje się dla diabetyków. Ponadto działa przeciwzapalnie, zwalcza wolne rodniki, opóźnia procesy starzenia i ogranicza ryzyko wystąpienia chorób nowotworowych

Wydawca:

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Krakowie

ul. Meiselsa 1
31-063 Kraków

Zespół redakcyjny:

Redaktor Naczelny
Michał Wnęk

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

Grzegorz Cetner
Andżelika Wdowicz

Sam. stanowisko ds. ekonomiki i zarządzania gospodarstwem

Rafał Galiak

Sam. Stanowisko ds. Systemów Produkcji Rolnej

Joachim Kempka

Skład i opracowanie graficzne:**Zespół Promocji i Wydawnictw**

Krzysztof Kucia

ISSN

2299-6966

Zamieszczane w biuletynie artykuły odzwierciedlają poglądy autorów, a Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie zawartych w niej informacji.

Fotografie wykorzystane w numerze wykonali: Krzysztof Kucia, Waldemar Gorajczyk, Rafał Galiak, Freepik.com, Karolina Boba.

SPIS TREŚCI:

ROZMOWY KWARTAŁU

Dziedzictwo wsi zamknięte w przydrożnych kapliczkach	4
--	---

ROLNICTWO

Komosa ryżowa – uprawa i właściwości	7
Premie dla młodych rolników	10

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Wsparcie dla zagród edukacyjnych w interwencji LEADER	14
Uprawa i wykorzystanie ziół i warzyw mało znanych jako alternatywa dla małych gospodarstw	17

Dziedzictwo wsi zamknięte w przydrożnych kapliczkach

Spacerując po wiejskich bezdrożach odnajdujemy piękno w przydrożnych kapliczkach. Te małe miejsca kultu są świadkami przeszłości kryjąc za sobą prawdziwe historie lokalnych społeczności. Dzięki wykonywanym pracom konserwatorskim, te ciche strażniczki wiejskich tradycji odzyskują swoje dawne uznanie. Zapraszam do lektury rozmowy z Marią Józefiną Barlik, która z pasją i zaangażowaniem przywraca blask zniszczonym dziełom sztuki.

Konserwator zabytków to zawód kojarzony z zakurzonymi i ubrudzonymi od stóp do głów osobami skrupulatnie postępującymi się pędzlami. Ile w tym jest prawdy?

Rzeczywiście praca konserwatora trochę tak wygląda. Często trzeba łączyć ze sobą kilka dziedzin takich jak chemia, fizyka, malarstwo, rzeźba czy właśnie budownictwo. Nierzadko jest to praca w terenie, na rusztowaniu, gdzie kurz i pył jest wszechobecny.

Podczas wykonywanych prac nie ma Pani czasami ochoty coś poprawić w obrazach lub rzeźbach? Na pewno zdarzają się elementy które artyście mogły nie wyjść.

Czasami patrząc na dany obiekt zastanawiam się, dlaczego został on wykonany w ten a nie inny sposób. Czasem postaciom na obrazie czy rzeźbom brakuje anatomii. Zapewne artysta, który wykonywał dzieło, nie miał możliwości albo też takiej wiedzy, żeby wszystko pięknie wyglądało. Ale zadaniem konserwatora nie jest poprawa obiektu i stworzenie go na nowo, ale uratowanie i naprawa go w takim stanie, w jakim go zostaje. Tak więc nie może sobie on pozwolić na autorskie poprawy czy własne wizje.

Konserwator zabytków to nie artysta, kim więc on jest?

Konserwator zabytków jest tylko połowicznym artystą, mam tu na myśli umiejętności artystyczne, które należy posiadać. Ale

konserwator przede wszystkim działa w poszanowaniu dla zabytku. Nie może dodać nic od siebie, jakichś poprawek czy nowej wizji artystycznej. Można więc rzec, że to w pewnym sensie rzemieślnik (nierazko tak jest), odtwórca, którego zadaniem jest uratowanie obiektu przed degradacją i zniszczeniem.

Jak wygląda ścieżka renowacji? Na co należy uważać pracując jako konserwator zabytków?

Najważniejszą zasadą w konserwacji to Primum non nocere, czyli przede wszystkim nie szkodzić. Należy o tym pamiętać, bo mimo, że jesteśmy artystami to musimy szanować substancję zabytkową. Nie możemy dodawać swojej własnej wizji twórczej i poprawiać artysty, który wykonał dane dzieło. Przed przystąpieniem do pracy zawsze należy się zapoznać z kwerendą archiwalną, wszelkimi wpisami w archiwach czy księgach parafialnych, czyli po prostu historią danego obiektu. Warto też pytać lokalnych mieszkańców, bo często oni są skarbnicą wiedzy. Następnie zapoznać się z techniką i technologią danego dzieła, a dopiero na samym końcu zacząć praktyczną konserwację.

Konserwator zabytków to odpowiedzialność.

Tak, zdecydowanie. Jest to nie tylko odpowiedzialność za sam obiekt, ale też przypomnienie jego historii i czasów kiedy powstawał.

Jak ważna jest relacja z mieszkańcami miejscowości w której prowadzone są prace? Czy to podejście różni się między dużymi miastami a obszarami wiejskimi?

Bardzo się różni. W mniejszych miejscowościach da się zauważyć większe zaangażowanie mieszkańców, oferowaną przez nich pomoc, zainteresowanie. W większych miastach nie odczuwa się aż tak tego. Może to mieć związek z przywiązaniem emocjonalnym czy sentymentalnym do obiektu.

Jak lokalna społeczność reaguje na prace konserwatorskie? Czy mieszkańcy angażują się w proces odnowy?

Często mieszkańcy są bardzo zainteresowani tym, co się dzieje lub będzie działo w ich miejscowości. Przychodzą, zadają pytania, często też oferują wszelkiego rodzaju pomoc – czy to przy stawianiu rusztowania, zabezpieczeniu obiektu. Zdarza się czasami, że dostajemy domowe wyroby typu dżemy, mleko, jajka czy jakieś ciasta. Zawsze staram się opowiadać mieszkańcom o tym w jaki sposób będziemy prowadzili prace bo nierzadko w trakcie rozmów dowiadujemy się niezwykle ciekawych rzeczy o samym obiekcie lub otrzymujemy archiwalne zdjęcia niezwykle pomocne w naszej profesji.

Obiekt jako pacjent, należy go najpierw zdiagnozować. Czy również w Pani dziedzinie pojawiają się nowe technologie pomocne w pracy?

Najważniejszą rzeczą jest umieć korzystać z nowinek technologicznych które również stosowane są przez konserwatorów. Przykładem może być użycie lasera do oczyszczania obiektu

z zabrudzeń czy przemalowań. Na pewno przyspiesza to pracę i daje nierzadko lepsze efekty niż mechaniczne usuwanie nawarstwień za pomocą skalpela.

W jakim miejscu można umiejscowić zabytki w dziedzictwie kulturowym wsi? Co one mogą wnieść do rozwoju obszarów wiejskich?

Zabytki są nośnikiem kultury, zwyczajów, a także są związane z wiarą.

Nieodczonym elementem szlaków i dróg wiejskich są przydrożne kapliczki, to miejsca nie tylko kultu religijnego ale również świadkowie historii.

Oprócz powyższych kapliczki były też stawiane w miejscach ważnych i także związanych z historią wsi, np. na skrzyżowaniach możemy spotkać figurę św. Jana Nepomucena a przy remizach strażackich – figurę św. Floriana. Także w miejscach kataklizmów, które nawiedzały miejscowości umiejscawiano figury Matki Bożej.

Małe kościoły lub cerkwie to nadal skarbnica nieodkrytych zabytków na wsiach. Co jakiś czas pojawiają się w mediach informacje, że odkryto nowy obraz uważany za zaginiony lub figurę znanego artysty. Czy nie jest przypadkiem tak, że lokalni mieszkańcy nie doceniają tego co mają u siebie w myśl powiedzenia „Cudze chwalicie swego nie znacie”?

Niestety często tak jest. Mieszkańcy nie zdają sobie sprawy, że mają u siebie właśnie jakieś prawdziwe dzieło sztuki. Może to być spowodowane licznymi przemalowaniami np. na rzeźbie czy

obrazie, ale też brakiem wiedzy w dziedzinie historii sztuki. Nie znając dokładnej historii obiektu czy też stylistyki i ikonografii ciężko jest czasem zauważyć, że „zwykła” na pierwszy rzut oka figura świętego w przydrożnej kapliczce jest cennym dziełem.

W jaki sposób renowacja zabytków może wpływać na edukację i świadomość historyczną wśród mieszkańców?

Przede wszystkim mieszkańcy, widząc proces konserwacji zaczynają się interesować, dlaczego robię to tak a nie inaczej. Dlaczego jakiś inny kolor wyłania się nagle na ścianach, skoro do tej pory był inny. Wtedy pojawia się ktoś, kto sobie przypomina, że rzeczywiście, dawniej ściany w kościele były innego koloru. Tym samym coraz więcej osób zaczyna się interesować tym, co dzieje się właśnie w ich miejscowości.

Czy dobrym pomysłem byłoby umiejscawianie tablic informacyjnych o danym obiekcie po zakończeniu prac konserwatorskich? Przecież jak Pani kończy swoją pracę to za kilka tygodni nikt nie będzie pamiętał co przedstawia dany obraz lub kto wykonał daną rzeźbę lub dlaczego powstała ta kapliczka.

Zdecydowanie tak. Na pewno ułatwiłoby to turystom czy nawet przyszłym, coraz młodszym pokoleniom zapoznanie się z historią obiektu, nierzadko dość zawiłą i skomplikowaną. Za kilka lub kilkanaście lat ciężko będzie się dowiedzieć, dlaczego to dzieło powstało, z jakich pobudek i czy związana jest z tym jakaś ciekawa historia.

Jakie znaczenie ma renowacja zabytków na obszarach wiejskich dla lokalnej społeczności i jej tożsamości kulturowej.

Mieszkańcy wsi są mocno zżyci z lokalnymi zabytkami. Przede wszystkim mam tu na myśli wartość emocjonalną, ale też historyczną. Nierzadko to ich dziadkowie czy pradziadkowie stawiali kapliczki czy kościoły. Dodatkowo, co zauważyłam, społeczność na wsi jest mocno zżyta z kościołem. Dla nich to jest miejsce sacrum, dlatego robią wszystko, aby to miejsce zawsze było zadbane.

W jaki sposób prace renowacyjne wpływają na rozwój turystyki na wsi?

Myślę, że przede wszystkim taka miejscowość staje się bardziej

atrakcyjna pod względem turystycznym. Turyści, którzy jadą na urlop czy po prostu pozwiedzać często wybierają miejsca, gdzie znajdują się obiekty zabytkowe, ciekawe pod względem historycznym czy kulturowym. Na pewno obiekty po konserwacji bardziej przyciągają turystów.

Jakie są największe wyzwania z jakimi się Pani spotyka podczas renowacji obiektów na terenach wiejskich?

Przede wszystkim są to dość małe miejscowości, więc najciężej znaleźć jest nocleg. Czasem brak jest sklepów, dlatego zakupy trzeba robić w oddalonych czasem o kilkanaście kilometrów sklepach raz na tydzień, a nawet i dwa. Dużym utrudnieniem na pewno jest nierzadko brak drogi dojazdowej, np. do kościoła, w którym aktualnie prowadzę prace konserwatorskie. Ale wszystkie te niedogodności rekompensuje atmosfera w pracy i otwartość mieszkańców.

Czy istnieją jakieś formy wsparcia finansowego i organizacyjnego dla renowacji zabytków na obszarach wiejskich?

Oczywiście. Przede wszystkim nad obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków czuwa Wojewódzki Konserwator Zabytków. Można się zwracać o pomoc w dofinansowaniu do konserwacji obiektu zarówno do Urzędu Konserwatorskiego jak i innych źródeł finansowania jak Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego czy Urząd Marszałkowski.

Jakie były najbardziej satysfakcjonujące projekty renowacyjne na obszarach wiejskich w których brała Pani udział?

Oj, troszkę tego było (*śmiech*) Bardzo dużo pracowałam w Bieszczadach przy konserwacji kościółków drewnianych i cerkwi. Były to duże realizacje, przy których poznawałam również historię tamtego regionu. Aktualnie pracuję m.in. przy konserwacji kamiennej kapliczki przydrożnej przedstawiającej Matkę Boską Apokaliptyczną. Jest to o tyle trudne wyzwanie, że sama figura jest dość spora i mocno zniszczona.

Maria Józefina Barlik – konserwator dzieł sztuki, absolwentka Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie.

Rozmawiał:

Michał Wnęk

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

CDR O/KRAKÓW

Komosa ryżowa – uprawa i właściwości

Komosa ryżowa, znana również pod nazwą „quinoa”, to roślina pochodząca z Ameryki Południowej. Tam już wieki temu przekonano się o jej właściwościach. Jest to tak naprawdę pseudozboże – czyli roślina, która de facto zbożem nie jest, a wytwarza podobne do niego, bogate w skrobię nasiona

Komosa ryżowa odegrała dużą rolę w żywieniu człowieka - od dawna określana była matką zbóż. Jak wykazały badania archeologiczne, nasi przodkowie spożywali nie tylko nasiona komosy, ale także młode pędy, które zastępowały z powodzeniem jarzyny. Obecnie jest natomiast w doborze roślin uprawnych nie tylko wielu krajów Ameryki, ale także Europy (w Niemczech, Francji, Belgii, Holandii, Hiszpanii oraz na Wyspach Brytyjskich). W swojej ojczyźnie, czyli w Ekwadorze i innych krajach Południowej Ameryki, komosa ryżowa wraz z szarłatem (*Amaranthus*) stanowi od tysięcy lat główne pożywienie. Jej wielką zaletą jest fakt, że rośnie bez problemu na wyżynach andyjskich na wysokości powyżej 4000 m. Surowy klimat i jałowe gleby nie zniechęcają komosy ryżowej, która w przeciwieństwie do innych roślin daje tam bogate zbiory.

Charakterystyka

Komosa ryżowa (*Chenopodium quinoa* Willd.) należy do klasy dwuliściennych i jest rośliną jednoroczną, spokrewnioną ze szpinakiem i rosnącą u nas komosą białą (*Chenopodium album* L.).

Pod względem systematycznym obie rośliny (komosy) należą do tej samej rodziny i rodzaju, stąd wiele podobieństw. Mimo to zauważyć można pewne różnice. Komosa biała jest pospolitą rośliną ruderalną występującą w całej Polsce i niezwykle uciążliwym chwastem.

Komosa ryżowa osiąga średnio 1,5 m wysokości. Tworzy wzniesione, rozgałęzione łodygi, często przebarwiające się na czerwono. Liście komosy ryżowej są szeroko trójklapowe, ząbkowane, mogą przebarwiać się po dojrzeniu (np. fioletowe na żółto). Kwiaty komosy są drobne, ale liczne, zebrane w wiechy lub grona. Z jednego kwiatostanu może powstać do 500 nasion, które przypominają maleńkie orzeszki.

Owoce komosy ryżowej to suche niełupki. Nasiona mają 1,1-2,5 mm średnicy, barwa zależy od odmiany. Chociaż nazywane są zwyczajowo ziarnem, ze zbożem nie mają nic wspólnego. Wyróżnia się m.in. komosę ryżową białą, brązową, czerwoną i czarną. Najbardziej rozpowszechnione są odmiany białe - 'Kancolla quinoa' i 'Blanca de Junín'. Sezon wegetacyjny komosy ryżowej trwa 4-5 miesięcy.

Uprawa

Rejonem pochodzenia komosy ryżowej jest Ameryka Południowa. Dlatego gatunek ma duże wymagania cieplne. Oznacza to, że w Polsce powinno się ją wysiewać dopiero po 20 maja, gdy minie ryzyko przymrozków. Temperatury powietrza nie powinny spadać poniżej 15°C. Głębokość siewu wynosi 1 cm. Roślinę wysiewa się w rzędach co ok. 35 cm. Na metr kwadratowy potrzeba ok. 100-200 zdolnych do kiełkowania nasion.

Stanowisko dla komosy ryżowej powinno być słoneczne, szybko nagrzewające się. Dobrze nadaje się tego celu gleba, na której wcześniej rosły ziemniaki, zboże albo kukurydza. Niekorzystna jest natomiast wcześniejsza uprawa warzyw. Początkowy wzrost rośliny jest wolny, dlatego bardzo ważne jest regularne usuwanie chwastów.

Młode komosy warto podlewać, starsze charakteryzują się dużą wytrzymałością na suszę. Gatunek radzi sobie w lekkich, piaszczystych glebach. Toleruje szeroki zakres pH. Należy unikać siewu w glebach ciężkich, podmokłych i okresowo zalewanych. Dodatkowe zabiegi pielęgnacyjne nie są potrzebne.

Zbiór komosy ryżowej odbywa się zwykle pod koniec sierpnia do końca września, a czasem – w zależności od pogody – do połowy października. Ważne jest, aby nasio-

na były zbierane w możliwie suchym stanie. Na skalę przemysłową młóci się je w specjalnych maszynach. Nasiona komosy zebranej w ogrodzie trzeba będzie oddzielić ręcznie. Wydajność zbiorów waha się mocno w zależności od pogody, gleby i jakości nasion, i wynosi 700-1200 kg/ha. Podczas zbiorów nasiona komosy ryżowej wykazują często nierównomierną dojrzałość. Muszą być dokładnie przesortowane ręcznie. Następnie suszy się nasiona i dopiero potem mogą być użyte w kuchni.

Właściwości

W obecnym świecie coraz więcej starych i zapomnianych środków żywnościowych wraca do łask. Należą do nich prastare gatunki zbóż, a wśród nich quinoa. Coraz wyraźniej ukazują się ich zalety w porównaniu z nowoczesnymi, nadmiernie wyselekcjonowanymi roślinami.

Nie bez powodu komosa ryżowa została uznana

„Rośliną roku 2013”.

Bez względu na to, czy jest tradycyjnie uprawiana w Andach, czy w polskim ogrodzie, komosa ryżowa posiada bardzo wiele zalet zdrowotnych.

Liczne niezależne badania wykazały, że uprawiana od 6-7 tysięcy lat komosa ryżowa jest szczególnie wartościowym pożywieniem. Jest bogatym źródłem aminokwasów - zawiera wszystkie związki należące do tej grupy, których ludzki organizm nie potrafi syntetyzować samodzielnie. Jest więc świetną alternatywą dla mięsa u wegetarian i wegan. Zawiera dużo nienasyconych kwasów tłuszczowych, głównie linolowy i linolenowy.

Ziarna komosy w 48% składają się ze skrobi. Quinoa jest także bogata w:

- pełnowartościowe białko (zawiera go ok. 18%),
- wiele witamin (m.in. wit. E),
- składniki mineralne (wapń, żelazo, magnez, fosfor, potas, sód, cynk),
- i niezwykle ważnych dla naszego organizmu kwasy tłuszczowe (ok. 4-9%).

Popularność komosy ryżowej wzrosła ze względu na fakt, iż komosa nie zawiera glutenu. Jest polecana osobom na diecie odchudzającej. 100 g nasion zawiera 120 kcal. Komosa ma niski indeks glikemiczny, dlatego nadaje się dla diabetyków. Ponadto działa przeciwzapalnie, zwalcza wolne rodniki, opóźnia procesy starzenia i ogranicza ryzyko wystąpienia chorób nowotworowych. Zwiększa odporność organizmu i poprawia samopoczucie. Jest polecana dla osób z chorobą trzewną (celiaką). Pozytywnie wpływa na układ krążenia.

Niestety istnieją przeciwwskazania do stosowania komosy ryżowej. Nie mogą jej zażywać np. osoby cierpiące na kamicy nerkową, wrzody, ostre zapalenie żołądka lub mające niską koagulację krwi. Dlatego roślinę należy stosować ostrożnie, zalecając się do wskazówek lekarza i przestrzegając dawki. Nadmierne spożycie może bowiem powodować zaburzenia układu nerwowego lub żołądka.

Ziarna wspaniale nadają się jako dodatek do owsianek, sałatek, zup, zapiekanek, kotletów wegańskich, ciastek itd. Warto wiedzieć, że komosę przed ugotowaniem należy dokładnie wypłukać, by pozbyć się odpowiedzialnych za jej gorzki smak saponin.

W sklepach ze zdrową żywnością można się spotkać z trzema odmianami komosy ryżowej – komosą białą, komosą czerwoną i komosą czarną, które różnią się nie tylko smakiem, ale także konsystencją po ich przygotowaniu. Jaki jest smak komosy ryżowej? Quinoa biała wyróżnia się delikatnym, nieco słodkawym smakiem i szybkim pęcznieniem po ugotowaniu, natomiast quinoa czerwona i quinoa czarna mają specyficzny, bardzo wyrazisty smak, natomiast po ugotowaniu pozostaje bardziej chrupiąca.

Źródła:

„Komosa ryżowa” Krzysztof Gęsiński, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy, 2017; ISBN: 978-83-65603-31-9

<https://muratordom.pl/>

<https://ekogram.pl/>

<https://twojogrodek.pl/>

Andżelika Wdowicz

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

CDR O/KRAKÓW

Premie dla młodych rolników

Po raz kolejny ARiMR uruchomiła nabór w ramach poddziałania "Premie dla młodych rolników". Obecny nabór jest realizowany w terminie od 19 czerwca do 16 sierpnia 2024 roku. Limit środków finansowych w obecnym naborze wynosi 811 mln zł. (4055 beneficjentów)

Warunki przyznania pomocy

Pomoc przyznaje się na rozpoczynanie i rozwój działalności rolniczej w gospodarstwie przez młodego rolnika w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania do sprzedaży nieprzetworzonych produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie.

Pomoc przyznaje się w formie płatności ryczałtowej (premi) w kwocie 200 tys. zł (a wypłata w dwóch ratach).

a) pierwsza rata wynosi 70% kwoty przyznanej pomocy, tj. 140 tys. zł,

b) druga rata wynosi 30% kwoty pomocy, tj. 60 tys. zł;

Pomoc przysługuje tylko raz na osobę i gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego i docelowego.

Osoba fizyczna – wymagania

- w dniu złożenia WOPP ma ukończone 18 lat i ma nie więcej niż 40 lat (nieukończone 41 lat);

- rozpoczęła prowadzenie działalności rolniczej nie wcześniej niż w okresie 24 miesięcy przed dniem złożenia WOPP albo nie rozpoczęła jeszcze prowadzenia działalności rolniczej;

- posiada numer identyfikacyjny nadany w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności;

- posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe lub umiejętności przydatne do prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie jako kierujący albo zobowiąże się do ich uzupełnienia,

z wyłączeniem stażu pracy, w okresie 3 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy i rozpocznie uzupełnianie kwalifikacji (wykształcenia) najpóźniej w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy;

- złożyła biznesplan,

Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej

Co do zasady prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem stania się właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa o powierzchni co najmniej 1 ha UR.

Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej (doprecyzowanie)

Jeżeli właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa o powierzchni co najmniej 1 ha UR dana osoba stała się:

1) jako osoba niepełnoletnia – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem uzyskania przez tę osobę pełnoletności;

2) w wyniku dziedziczenia – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowania przez notariusza aktu poświędzenia dziedziczenia;

3) jako osoba ucząca się w szkole w systemie dziennym lub studiująca na studiach stacjonarnych (pierwszego stopnia lub drugiego stopnia, lub jednolitych studiach magisterskich) – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem zakończenia lub zaprzestania tej nauki lub studiów, jednak nie później niż z dniem ukończenia 26. roku życia, pod warunkiem że wnioskodawca nie miał przerw w nauce lub studiach, a w przypadku kontynuowania nauki na studiach – podjęcie studiów nastąpiło w roku uzyskania świadectwa dojrzałości.

- W przypadku, gdy dziedziczy osoba niepełnoletnia, nieucząca się w szkole w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 7 pkt 1 i 2. (pełnoletni/dziedziczenie).

- W przypadku gdy dziedziczy osoba pełnoletnia ucząca się w szkole w systemie dziennym lub osoba studiująca na studiach stacjonarnych, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 7 pkt 2 i 3. (dziedziczenie/zakończenie edukacji).

- W przypadku gdy właścicielem, ale w sposób inny niż w wyniku dziedziczenia, lub posiadaczem gospodarstwa stała się osoba niepełnoletnia ucząca się w szkole w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 7 pkt 1 i 3. (pełnoletni/zakończenie edukacji).

- W przypadku gdy dziedziczy osoba niepełnoletnia ucząca się w szkole w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 7 pkt 1-3. (pełnoletni/dziedziczenie/zakończenie edukacji).

Czynności lub zdarzenia świadczące o faktycznym rozpoczęciu prowadzenia działalności rolniczej to w szczególności:

- wystąpienie o przyznanie płatności na podstawie przepisów o płatnościach bezpośrednich,

- wystąpienie o pomoc finansową dla rolników w ramach programów finansowanych albo współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej,

- wystąpienie o pomoc finansową dla rolników w ramach interwencji PS WPR lub w ramach przejściowego wsparcia krajowego,

- wystąpienie o pomoc krajową (np. kredyt preferencyjny) na cele związane z prowadzeniem działalności rolniczej,

- wejście w posiadanie zwierzęcia gospodarskiego lub innego zwierzęcia w celu prowadzenia działalności rolniczej,

- rozpoczęcie prowadzenia działu specjalnego produkcji rolnej,

- uzyskanie statusu: wspólnika, akcjonariusza, członka zarządu lub innego organu spółki kapitałowej, członka lub członka organu spółdzielni, członka zarządu lub innego organu osoby prawnej innej niż spółka kapitałowa i spółdzielnia, członka organu jednostki organizacyjnej podlegającej wpisowi do rejestru przedsiębiorców w KRS, wspólnika spółki osobowej lub wspólnika spółki cywilnej, której przedmiotem działalności lub przeważającej działalności było lub jest prowadzenie działalności rolniczej,

- rozpoczęcie wykonywania działalności gospodarczej (jako przedsiębiorca będący osobą fizyczną), której przedmiotem według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) jest działalność w ramach PKD 0.1 Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową – chyba, że przedmiotem działalności jest wyłącznie działalność w ramach PKD 01.7 łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową.

Wymagania dotyczące kwalifikacji zawodowych lub umiejętności

Warunek posiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności można uznać za spełniony, jeżeli dana osoba posiada:

1) wykształcenie wyższe oraz stopień naukowy doktora nauk:

a) rolniczych (w dyscyplinie: zootechnika, zootechnika i rybactwo, ogrodnictwo, rolnictwo i ogrodnictwo, weterynaria, agronomia lub inżynieria rolnicza)

lub

b) weterynaryjnych

lub

2) wykształcenie wyższe – ukończone studia pierwszego stopnia lub studia drugiego stopnia, lub jednolite studia magisterskie, lub studia magisterskie, na:

a) kierunku: rolnictwo, ogrodnictwo, weterynaria, technika rolnicza i leśna, zootechnika lub architektura krajobrazu

lub

b) kierunkach studiów, w ramach których zakres kształcenia, program albo standardy kształcenia obejmują treści związane z działalnością rolniczą, w wymiarze łącznym co najmniej 120 godzin,

lub

c) innym kierunku studiów oraz:

- co najmniej 3-letni staż pracy w rolnictwie

lub

- ukończone studia podyplomowe w zakresie związanym z działalnością rolniczą, to znaczy takie których program obejmuje co najmniej jedno z następujących zagadnień: ekonomika rolnictwa, organizacja lub technologia produkcji rolniczej, marketing artykułów rolnych, rachunkowość rolnicza lub agrobiznes,

lub

3) wykształcenie średnie lub średnie branżowe oraz:

a) kwalifikacje w zawodzie: technik rolnik, technik ogrodnik, technik architektury krajobrazu, technik hodowca koni, technik pszczelarz, technik weterynarii – w przypadku, gdy w gospodarstwie są prowadzone chów lub hodowla zwierząt, technik agrobiznesu, technik mechanizacji rolnictwa, technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki, technik turystyki wiejskiej lub technik turystyki na obszarach wiejskich,

lub

b) co najmniej 4-letni staż pracy w rolnictwie,

lub

4) wykształcenie zasadnicze zawodowe lub zasadnicze branżowe oraz kwalifikacje w zawodzie: rolnik, ogrodnik, pszczelarz lub mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych,

lub

5) uzyskany w formach pozaszkolnych tytuł wykwalifikowanego robotnika lub tytuł mistrza, lub tytuł zawodowy lub tytuł zawodowy mistrza, w zawodzie: rolnik, ogrodnik, pszczelarz lub mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych, oraz co najmniej 3-letni staż pracy w rolnictwie.

Uwzględnia się również adekwatne kwalifikacje uzyskane w innym państwie zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami prawa w tym zakresie. Za staż pracy w rolnictwie uznaje się okres, liczony do dnia złożenia WOPP, w którym dana osoba:

1) podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników KRUS w pełnym zakresie jako rolnik lub domownik lub ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności rolniczej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej albo państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA)

lub

2) była zatrudniona w gospodarstwie na podstawie umowy o pracę, na stanowisku związanym z prowadzeniem produkcji rolnej.

Wymagania dotyczące biznesplanu

Biznesplan zawiera spójną koncepcję rozpoczęcia i rozwoju działalności rolniczej w gospodarstwie w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania do sprzedaży nieprzetworzonych produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie

Biznesplan przewiduje inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne związane z rozpoczęciem i rozwojem działalności rolniczej w gospodarstwie w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania do sprzedaży nieprzetworzonych produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie, o szacunkowej wartości w kwocie netto wynoszącej co najmniej 70% kwoty pomocy.

W ramach inwestycji w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, uwzględnia się przede wszystkim następujące kategorie inwestycji:

1) inwestycje budowlane związane z budynkami lub budowlami wykorzystywanymi do wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży;

2) zakup nieruchomości rolnych;

- 3) zakup stada podstawowego zwierząt gospodarskich;
- 4) inwestycje w nasadzenia trwałe w sadach i na plantacjach wieloletnich;
- 5) zakup nowych maszyn, urządzeń, wyposażenia, sprzętu, w tym sprzętu komputerowego, pojazdów, służących wsparciu wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży;
- 6) zakup wartości niematerialnych i prawnych służących wsparciu wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż jeden rok (między innymi programy komputerowe).

Zasady dotyczące określenia wielkości gospodarstwa

Gospodarstwo określone w biznesplanie w roku wyjściowym: 1) ma powierzchnię UR równą co najmniej powierzchni minimalnej lub wielkość ekonomiczną równą co najmniej 15 000 euro; powierzchnia UR tego gospodarstwa nie może przekraczać 300 ha, a jego wielkość ekonomiczna – 150 000 euro;

2) ma powierzchnię UR stanowiących przedmiot wyłącznej własności beneficjenta lub małżeńskiej wspólności majątkowej, użytkownika wieczystego lub wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST, równą co najmniej 50% powierzchni minimalnej;

3) stanowi lub może stanowić zorganizowaną całość gospodarczą.

Powierzchnia minimalna

- powierzchnia minimalna – średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju, a w przypadku gdy gospodarstwo jest położone w województwie, w którym średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie jest niższa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju – średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w województwie;

- średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie w poszczególnych województwach oraz średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju dla naboru przeprowadzanego w danym roku przyjmuje się na podstawie informacji ogłaszanej przez Prezesa ARiMR dla roku poprzedzającego zgodnie z:

- 1) przepisami o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego – w 2023 r.;
- 2) ustawą PS WPR – w 2023 r. i w kolejnych latach;

Pomoc nie przysługuje gospodarstwom, które prowadzą plantację roślin wieloletnich na cele energetyczne czy hodowlę m.in. zwierząt laboratoryjnych, ryb akwariowych, psów i kotów rasowych, zwierząt futerkowych (z wyjątkiem królika utrzymywanego w celu produkcji surowca mięsnego). Dodatkowo pieniędzy nie będzie można otrzymać także na zakup gruntu od m.in. rodziców, małżonka, dzieci, a także na budowę na gruncie, który nie należy do wnioskodawcy lub nie stanowi przedmiotu małżeńskiej wspólności majątkowej.

Opracowano na podstawie:

<https://www.gov.pl/web/arimr/premie-dla-mlodych-rolnikow--wiecej-czasu-na-wnioski>

REGULAMIN NABORU WNIOSKÓW O PRYZNANIE POMOCY w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.11 Premie dla młodych rolników dla naboru realizowanego w 2024 r.

Rafał Galiak

Sam. stanowisko ds. ekonomiki i zarządzania gospodarstwem

CDR O/KRAKÓW

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa zaktualizowała dane dotyczące średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach w 2023 r.

Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju w 2023 r. wynosi 11,42 ha. Natomiast występują duże różnice pod tym względem w województwach. Prezentowane wyliczenia bazują na danych zadeklarowanych przez rolników we wnioskach o przyznanie płatności bezpośrednich za 2023 r.

[Szczegółowe wyliczenia i tabele TUTAJ](#)

Wsparcie dla zagród edukacyjnych w interwencji LEADER

W ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 w interwencji I.13.1 LEADER / Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RKLS) – komponent Wdrażanie LSR przewidziano pomoc finansową na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwoju zagród edukacyjnych, ale także gospodarstw agroturystycznych i gospodarstw opiekuńczych.

Wsparcie finansowe przewidziano również

m. in. na rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakładania lub rozwoju działalności gospodarczej i rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwój krótkich łańcuchów dostaw żywności.

Uzyskanie wsparcia finansowego na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych będzie możliwe w ramach konkursów ogłaszanych przez Lokalne Grupy Działania (LGD) dotyczących wyboru projektów do finansowania w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR). Pomoc finansowa może być przyznana, jeżeli dana LSR przewiduje udzielenie pomocy na operację w danym zakresie lub na dany szczególnie rodzaj operacji, i która została wybrana do finansowania ze środków danej LSR, a tym samym uzyskała pozytywny wynik wyboru operacji.

Wsparcie finansowe na tworzenie (start) lub rozwój zagród edukacyjnych (ZE)

Wsparciem finansowym na tworzenie lub rozwój zagród edukacyjnych może być objęte małe gospodarstwo rolne. Wsparcie nie obejmuje kosztów inwestycji w produkcję rolniczą lub przetwórczą.

Forma i wysokość pomocy

Pomoc na operację przyznaje się:

- w formie płatności ryczałtowej – w zakresie tworzenia ZE lub zwrotu części kosztów kwalifikowalnych - w zakresie rozwoju ZE.
- w wysokości nie wyższej niż kwota maksymalna określona przez LGD w regulaminie naboru, przy czym nie wyższej niż:
- 150 tys. zł – w zakresie tworzenia ZE,
- 500 tys. zł – w zakresie rozwoju ZE.
- w wysokości nie niższej niż kwota minimalna określona przez LGD w regulaminie naboru, przy czym nie niższej niż 50 tys. zł.
- w wysokości zgodnej z poziomem dofinansowania, określonym przez LGD w regulaminie naboru, nieprzekraczającym poziomu dofinansowania wynoszącego do 85% kosztów kwalifikowalnych.

Suma pomocy dla jednego beneficjenta nie może przekroczyć 500 tys. zł w okresie realizacji PS WPR.

Małe gospodarstwo rolne – gospodarstwo, którego powierzchnia gruntów rolnych jest mniejsza od średniej wielkości powierzchni gruntów rolnych w kraju w 2023 r. wyrażona ha fizycznych, a w przypadku województw gdzie średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym jest wyższa za małe gospodarstwo przyjmuje się, gospodarstwo o powierzchni gruntów rolnych mniejszej niż średnia w tym województwie; określoną na podstawie informacji ogłaszanej przez Prezesa ARiMR na podstawie przepisów o PS WPR za rok 2023. Tym samym w województwie: dolnośląskim za małe gospodarstwo przyjmuje się gospodarstwo, którego powierzchnia jest mniejsza niż: 18,16 ha, w kujawsko-pomorskim – 17,29 ha, w lubuskim – 23,18 ha, opolskim – 19,86 ha, w podlaskim – 12,82 ha, w pomorskim – 20,35 ha, w warmińsko-mazurskim – 23,88 ha, w wielkopolskim – 14,51 ha, w zachodnio-pomorskim – 32,99 ha, natomiast w pozostałych województwach – za małe gospodarstwo rolne przyjmuje się gospodarstwo, którego powierzchnia jest mniejsza niż 11,42 ha.

Warunki podmiotowe

Pomoc przyznaje się, jeżeli wnioskodawca co najmniej od roku poprzedzającego dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy (WOPP) posiada miejsce zamieszkania lub miejsce wykonywania działalności gospodarczej lub działalności w ramach pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych na obszarze wiejskim objętym LSR.

Pomoc przyznaje się, jeżeli:

- Wnioskodawca jest rolnikiem albo małżonkiem rolnika albo domownikiem z małego gospodarstwa rolnego;
- Wnioskodawcy nie została dotychczas przyznana pomoc na działalność tego samego rodzaju w ramach PS WPR;
- W zakresie rozwój ZE upłynęło co najmniej 2 lata od dnia wypłaty pomocy na operację start ZE w ramach PS WPR;
- W zakresie rozwój ZE pomoc przyznaje się, jeżeli wnioskodawca w okresie 3 lat poprzedzających dzień złożenia WOPP wykonywał tę działalność łącznie co najmniej przez 365 dni.

Warunki przedmiotowe

Pomoc przyznaje się, jeżeli operacja jest uzasadniona ekonomicznie, co potwierdza przedłożony uproszczony biznesplan.

W zakresie **start ZE** pomoc przyznaje się, jeżeli:

- operacja jest inwestycją polegającą na dostosowaniu małego gospodarstwa rolnego do świadczenia usług edukacyjnych zgodnie ze standardami Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych (OSZE);
- operacja zakłada realizację przynajmniej dwóch celów edukacyjnych, o których mowa w standardach OSZE;
- operacja uzyskała pozytywną rekomendację właściwego terytorialnie przedstawiciela ODR – wojewódzkiego koordynatora OSZE pod kątem spójności ze standardami OSZE;
- wnioskodawca przewiduje przystąpienie do Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych prowadzonej przez CDR O/Kraków nie później niż w dniu złożenia wniosku o płatność (WOP).

W zakresie **rozwój ZE** pomoc przyznaje się, jeżeli:

- operacja jest inwestycją polegającą na dostosowaniu małego gospodarstwa rolnego do realizacji co najmniej dwóch dodatkowych celów edukacyjnych, o których mowa w standardach OSZE, a w przypadku gdy wnioskodawca realizuje już więcej niż 3 cele edukacyjne określone w standardach OSZE, operacja polega na modernizacji tego gospodarstwa w celu podniesienia standardu świadczonych w nim usług w zakresie realizowanych celów edukacyjnych;
- udokumentowano, iż ZE jest zarejestrowana w OSZE.

Operacja musi zostać zrealizowana terminie do 2 lat od dnia zawarcia umowy o przyznaniu pomocy, lecz nie później niż do dnia 30 czerwca 2029 r., w jednym etapie w zakresie start ZE lub maksymalnie 2 etapach w zakresie rozwój ZE.

Warunki wypłaty pomocy

Warunkiem wypłaty pomocy na utworzenie i rozwój zagród edukacyjnych jest realizacja uproszczonego biznesplanu.

.W zakresie start ZE pomoc wypłaca się, jeżeli beneficjent:

- 1) dokonał zgłoszenia do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej CEIDG;
- 2) udokumentował przystąpienie do Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych prowadzonej przez CDR O/Kraków nie później niż w dniu złożenia WOP.

W zakresie **rozwój ZE** pomoc wypłaca się, jeżeli beneficjent jest członkiem Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych prowadzonej przez CDR O/Kraków.

Zobowiązania w okresie związania celem

W okresie związania celem beneficjent zobowiązuje się w szczególności do utrzymania zrealizowanej inwestycji i prowadzenie działalności, na którą została przyznana pomoc, co najmniej w okresie 5 lat od dnia wypłaty pomocy, za wyjątkiem beneficjenta będącego mikroprzedsiębiorstwem albo małym przedsiębiorstwem, gdzie okres ten wynosi 3 lata.

Beneficjent zobowiązany jest do realizacji wybranych celów edukacyjnych, o których mowa w standardach OSZE i kontynuowania członkostwa w Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych prowadzonej przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie.

Gdzie szukać informacji?

- Terminy i zasady naboru wniosków są ogłaszane przez poszczególne Lokalne Grupy Działania, gdzie należy szukać szczegółowych informacji na temat warunków wsparcia finansowego pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych.
- Informacje na temat standardów i zasad funkcjonowania Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych znajdują się na stronie www.zagrodaedukacyjna.pl.
- Przygotowując wniosek i realizując operację na każdym etapie wskazana jest współpraca z koordynatorem OSZE w danym województwie. Lista koordynatorów wraz z danymi kontaktowymi znajduje się na stronie www.zagrodaedukacyjna.pl/Kontakt.
- Szczegółowe wytyczne dotyczące wsparcia w ramach interwencji LEADER znajdują się na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.gov.pl/web/rolnictwo/

źródło: Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR, Warszawa, 28 marca 2024 r.

Kludia Kiejn
Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich
CDR O/KRAKÓW

Uprawa i wykorzystanie ziół i warzyw mało znanych jako alternatywa dla małych gospodarstw

Grecja liczy około 11 mln mieszkańców. W dwóch największych miastach Grecji czyli Atenach i Salonikach mieszka ponad 50% ludności tego kraju. Jeśli chodzi o rolnictwo to ziemie uprawne zajmują ok. 30% powierzchni kraju, średnia wielkość gospodarstwa wynosi około 5-6 hektarów. Głównymi uprawami towarowymi są oliwki, winorośl, drzewa cytrusowe, warzywa, zioła. Ze zbóż uprawia się w Grecji przede wszystkim pszenicę i kukurydzę. W Regionie Macedonii Środkowej, najwięcej jest sadów brzoskwiniowych, czereśniowych i kiwi, z kasztanami jadalnymi, winoroślami i gajami oliwnymi, gdzie także uprawia się ryż.

Wyjazd studyjny organizowany w ramach operacji pt. Uprawa i wykorzystanie ziół i warzyw mało znanych jako alternatywa dla małych gospodarstw miał na celu pokazać uczestnikom wyjazdu (uczestnicy to przede wszystkim osoby biorące udział w szkoleniach zielarskich realizowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i Krakowie) jak uprawiane i wykorzystywane są zioła i inne rośliny uprawne w Grecji oraz jak greccy rolnicy zraszają się w grupy by wspólnie sprzedawać swoje produkty (zioła, owoce, warzywa).

Uczestnicy wyjazdu, doradcy z Ośrodków i Centrum Doradztwa Rolniczego, rolnicy oraz mieszkańcy obszarów wiejskich, zainteresowani uprawą i przetwórstwem ziół oraz możliwością ich wykorzystania w gospodarstwach rolnych odwiedzili małe rodzinne gospodarstwa, zrzeszenia producentów, miejsca skupu ziół czy owoców, oraz bazy, na których sprzedawane są produkty bezpośrednio od rolnika.

Głównym założeniem wyjazdu było przede wszystkim zapoznanie uczestników ze sposobem uprawy ziół i roślin

popularnych w Grecji, które są rzadko uprawiane w Polsce, a także z możliwościami ich przetwarzania, sprzedaży, wykorzystania w kuchni i kosmetyce oraz funkcjonowaniem grup producentów i zrzeszeń rolników. Ważnym elementem wyjazdu było również poznanie greckiej kuchni i sposobów wykorzystania produktów zielarskich.

W ramach wyjazdu uczestnicy odwiedzili:

- Rodzinne gospodarstwo Ktimabellou, gdzie zioła uprawiane są od 1860 roku.
- Rodziną ekologiczną winnicę Kurtis w Rachi Pieria.
- Firmę Hellenic Bio-Spirulina, gdzie organiczna spirulina jest uprawiana w zbiornikach z wodami termometalicznymi, przy użyciu nowoczesnych metod technologicznych.
- Bazar produktów regionalnych w Serres.
- Plantację i przetwórnę oliwek założoną przez rodzinę Ntamposis w prefekturze Imathia, z siedzibą w Kouloura Imathia.
- Spółdzielnię Plantatorów „Venus”.
- Firmę Dioscurides, przetwórnę ziół, która posiada własne gospodarstwo doświadczalne i współpracuje z naukowcami w celu wyselekcjonowania gatunków o wysokiej zawartości olejków eterycznych.
- Firmę Aitheria, działającą od 4 lat w branży ekologicznej, zajmującą się produkcją, przetwarzaniem, standaryzacją i marketingiem roślin aromatycznych, leczniczych i ich pochodnych.
- Tawernę „Przystanek na jedzenie” prowadzoną przez Ewę i Michała, Polkę i Greka z polskimi korzeniami, w miejscowości Weria.

- Centrum Parku Narodowego Gór Olimp, gdzie uczestnicy spotkali się z przewodnikiem, który omówił florę Parku Narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem ziół i roślin endemicznych.
- Spacer po parku z przewodniczką Justyną Pargieła z Polski i omówienie ziół na stokach gór.
- Firmę Aethelon, zajmującą się tworzeniem produktów na bazie wysokiej jakości greckich ziół endemicznych i ich olejków eterycznych. Firma ta uczestniczy w badaniach naukowych dotyczących cech i możliwości wykorzystania ziół.
- Ekologiczny bazar w Salonikach, gdzie uczestnicy spotkali się z zarządem rynku i poznali unikalny projekt wsparcia lokalnego rolnictwa, Biological Farmer's Market.
- Firmę Akanes, produkującą tradycyjne słodycze od 1927 roku.

Wybrane opisy odwiedzanych miejsc

Gospodarstwo Ktima Bellou

Gospodarstwo rodzinne, w którym zioła uprawiane są od 1860 roku. 7 ha gospodarstwo, od ponad 30 lat uprawiane bez pestycydów. Uprawy to: owoce, warzywa, drzewa i zioła aromatyczne. Oprócz drzew pigwowych, wiśni, śliwek wiśniowych i malin, szczególne znaczenie mają uprawy truskawek, które owocują od maja do października. Produkty wykorzystywane są w kuchni hotelu zlokalizowanego na farmie. Dużą część gospodarstwa stanowi trzysta drzew orzechowych. W ogrodzie hodowane są aromatyczne zioła, górską herbata Olympus i lokalne oregano. Na początku lata zbiera się płatki róż aromatycznej odmiany Rosa damascena w celu przygotowania słodkiej konfitury i pozyskania zawartego w nich olejku eterycznego. Wraz z rozmarynem i lawendą przetwarzane są

w gorzelnicy gospodarstwa. Uprawy są objęte certyfikacją ekologiczną DIO pod kątem spełnienia standardów rolnictwa ekologicznego. Część produkcji jest przetwarzana i pakowana. W zależności od pory roku w sprzedaży dostępne są domowe dżemy, nalewki, przyprawy i słodkie przetwory owocowe.

Wizyta w winnicy

W cieniu Olimpu, jego mitów i na obrzeżach Pierii leży winnica Ktima Kourti w Rachi Pieria, 14 km od Katerini. Założona w 1997 roku. Pierwsza winnica miała powierzchnię 10 hektarów. Dziś na powierzchni 60 akrów w wyjątkowym mikroklimacie uprawiane są greckie odmiany Assyrtiko, Vidiano, Agiorgitiko i Xinomavro, a także międzynarodowe Chardonnay, Trebbiano, Syrah, Merlot, Cabernet Sauvignon, pod opieką całej rodziny. Produkcja wynosi 18 000 butelek na rok. Od lat w Winnicach Kourtis Estate uprawy prowadzone są zgodnie z ideą rolnictwa ekologicznego. Produkcja wina, certyfikowana jest przez Green Control.

Wizyta w firmie Hellenic Bio

Grecka, organiczna spirulina należy to produktów o najwyższej jakości. Firma Biospirulina to lider produkcji i badań - bierze aktywny udział w międzynarodowych

wystawach i projektach badawczych. Celem firmy jest uczynienie z Nigryty globalnego centrum produkcji, przetwarzania i marketingu spiruliny. Organiczna spirulina jest uprawiana wyłącznie w Therma Nigritas w Serres, w zbiornikach zawierających wody termometaliczne, nowoczesnymi metodami technologicznymi, z solami odżywczymi, bez środków owadobójczych i konserwantów. Thermy w Nigrita to miejsce obdarzone bogatym polem geotermalnym, które umożliwia spirulinie rozmnażanie się w idealnych warunkach. To nie przypadek, że spirulina produkowana w tym konkretnym miejscu uznawana jest za najlepszą jakość spiruliny na świecie.

Wizyta na plantacji i przetwórni oliwek Stalida

Rodzinna firma zajmująca się tłoczeniem oliwek założona została w 2013 roku przez rodzinę Ntamposis w prefekturze Imathia z siedzibą w Kouloura Imathia. Wyposażona w najnowocześniejsze maszyny zarówno do produkcji, jak i kontroli jakości oleju, specjalizuje się w przetwórstwie i produkcji oliwy wysokiej jakości. Wizyta z przewodnikiem obejmowała zwiedzanie przetwórni, informacje o metodach produkcji i degustację oliwy z oliwek. Produkty firmy to oliwa z oliwek, pasta z oliwek, oliwki, a także produkty do pielęgnacji.

Wizyta w spółdzielni Venus Growers

Spółdzielnia Plantatorów Venus (VG) została założona w 1964 roku i ma siedzibę w Werii w północnej Grecji. Liczy ponad 5000 członków. VG jest firmą wyspecjalizowaną w eksporcie produktów spożywczych, która upra-

wia, przetwarza, pakuje i eksportuje świeże i konserwowe owoce w puszkach, w aseptycznych workach, w przezroczystych plastikowych foliach, opakowaniach ekologicznych. VG produkuje również skoncentrowane puree brzoskwińowe do zastosowań przemysłowych. Produkt trafiają do handlu detalicznego, usług gastronomicznych, rynek produkcyjny. Spółdzielnia współpracuje z Ministerstwem Rolnictwa, z Uniwersytetami i instytucjami badawczymi (B+R) w aspekcie tworzenia nowych odmian owoców.

Wizyta w firmie Dioscurides

Firma założona w 2005 roku przez grupę naukowców, na czele której stoi z zawodu lekarz pan Stergios Tzimikas i agronom pan Dimitris Michailidis. Te dwie osoby, posiadają wiedzę na temat roślin aromatycznych. We współpracy z ETHIAGE i Wydziałem Rolnictwa Uniwersytetu w Atenach założyły gospodarstwo doświadczalne o powierzchni 16 hektarów, na którym przez trzy lata zaszczono 30 gatunków roślin aromatycznych i leczniczych i na różne sposoby obserwowano, w jaki sposób uzyskać optymalne plony. Wyselekcjonowane gatunki roślin

przeznaczono do zastosowania produkcyjnego. Od 2010 roku rozpoczęto produkcję olejków eterycznych, na nowoczesnej linii, która posiada destylarnię, ekstrakторы i mechaniczne urządzenia produkcyjne. Firma na bazie badań własnych i badań prowadzonych przez współpracujące Uniwersytety z całego kraju, opracowała mieszanki ziołowe, które zostały wprowadzone na rynek. Powstały także innowacyjne produkty z ekstraktami ziołowymi w organicznym cukrze i organicznym miodzie. Od 20 lat firma specjalizuje się w uprawie, produkcji i przetworstwie roślin aromatycznych i leczniczych oraz produktów na ich bazie (leki, wywary, napoje, suplementy diety, napoje, olejki eteryczne, ekstrakty, suplementy paszowe, kosmetyki, itp.).

Wizyta w firmie Aitheria

Firma „Aitheria” od 4 lat działa w branży ekologicznej, zajmując się produkcją, przetwarzaniem, standaryzacją i marketingiem roślin aromatycznych, leczniczych i ich pochodnych. Różne gatunki roślin zostały posadzone na wieloletnich nieużytkach. Od tego czasu uprawy prowadzone są w sposób ekologiczny, a od 2016 roku oficjalnie znajdują się pod nadzorem DIO. Rośliny zielarskie są zbierane ręcznie, suszone, pakowane i sprzedawane w postaci oryginalnej lub jako pochodne (napoje ziołowe, olejki eteryczne, wody aromatyczne i ekologiczne środki czyszczące). W planach jest budowa małego zakładu przemysłowego do suszenia i pakowania roślin aromatycznych i leczniczych.

Wizyta w firmie Aethelon

Firma zajmuje się tworzeniem produktów na bazie wysokiej jakości greckich ziół endemicznych i ich olejków eterycznych. Firma uczestniczy w badaniach naukowych ziół dotyczących ich cech i możliwości wykorzystania.

Firma wspiera uprawianie ziół w gospodarstwie rolnym, aby uniknąć niekontrolowanego zbioru ziół ze środowiska naturalnego, w celu zachowania i wzbogacenia naturalnych siedlisk. Ostatni projekt firmy to budowa farmy edukacyjnej, otwartej dla wszystkich zainteresowanych projektami. Właściciele gospodarstwa zaangażowani są w ochronę nasion tradycyjnych odmian, oraz rozpowszechnianie endemicznych gatunków roślin.

Rynek ekologiczny

Biological Farmer's Market bazar ekologiczny, na którym działa Unia Rolników Ekologicznych Grecji Północnej. Przedstawiciel zarządu opowiedział o funkcjonowaniu bazaru i oprowadził grupę wśród sprzedawców. Na bazarze sprzedawane są produkty powstające według rygorystycznych specyfikacji określonych przez europejskie prawodawstwo regulujące produkcję, przetwarzanie i wprowadzanie do obrotu produktów ekologicznych. Produkty te są wytwarzane bez użycia chemicznych nawozów, hormonów i pestycydów.

Zgodność z tymi specyfikacjami jest kontrolowana przez zatwierdzone Organizacje Kontroli i Certyfikacji Produktów Ekologicznych, których zadaniem jest nadzór i certyfikacja produktów ekologicznych. Na bazarze sprzedawane są surowce i produkty bezpośrednio od rolników, a przy każdym stanowisku znajduje się certyfikat potwierdzający ekologiczne pochodzenie produktu. W Salonikach bazar ten odbywa się tylko w soboty, a teren jest udostępniony przez miasto. W inne dni producenci mogą sprzedawać swoje produkty w innych miejscach, jednak produkty z tego samego gospodarstwa nie mogą być sprzedawane jednocześnie w różnych lokalizacjach.

Wyjazd studyjny do Grecji był intensywny, ale uczestnicy uznali, że znacząco pogłębił ich wiedzę na temat uprawy ziół, owoców, ochrony bioróżnorodności oraz sposobów przetwarzania i sprzedaży. Poprzez łączenie się rolników w grupy i zrzeszenia, produkcja staje się bardziej ekonomiczna. Grecki przykład pokazuje, że małe gospodarstwa rodzinne mogą się utrzymać dzięki dobrym pomysłom i odpowiedniemu zarządzaniu, co prowadzi do maksymalizacji efektów ekonomicznych.

Wyjazd studyjny, realizowany w ramach operacji „Uprawa i wykorzystanie ziół i warzyw mało znanych jako alternatywa dla małych gospodarstw”, był bardzo urozmaicony pod względem skali produkcji, sposobu uprawy, wykorzystania surowca oraz różnorodności ludzi prowadzących gospodarstwa. Każde z tych gospodarstw funkcjonuje na swój unikalny sposób, co pokazuje, że różnorodność pomysłów jest kluczem do sukcesu.

Dla uczestników wyjazd studyjny był niezwykle ciekawym doświadczeniem, a zdobyte spostrzeżenia mogą służyć jako wzorce do naśladowania i być wdrażane w krajowych gospodarstwach.

Zdjęcia wykorzystane w artykule zostały wykonane przez uczestników wyjazdu

Karolina Boba

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

CDR O/KRAKÓW

"Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie"

Operacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej

"Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

SALE DYDAKTYCZNE

OFERTA

Zapewniamy kompleksową obsługę przy organizacji konferencji, szkoleń, seminariów oraz spotkań służbowych.

Oferujemy wielofunkcyjne sale dydaktyczne, wyposażone w sprzęt audiowizualny i multimedialny.

Możliwości techniczne sal:

- łącze internetowe,
- możliwość stworzenia sieci LAN,
- obsługa multimedialna i techniczna.

Sprzęt do dyspozycji:

- projektory multimedialne,
- notebooki, komputery,
- monitor interaktywny,
- flipcharty elektroniczne i tradycyjne,
- mikrofony bezprzewodowe,
- TV, Wideo, DVD.

NOCLEGI

POKOJE GOŚCINNE

- 1-osobowy z łazienką - 100 zł
- 2-osobowy z łazienką - 160 zł
- 3-osobowy z łazienką - 240 zł

OFERUJEMY 42 MIEJSCA NOCLEGOWE

Każdy pokój posiada oddzielną łazienkę, lodówkę, telewizor, czajnik elektryczny, bezpłatny dostęp do łącza internetowego Wi-Fi.

ADRES

ul. Meiselsa 1
31-063 Kraków

KONTAKT

tel: +48 12 424 05 55
repcja.krakow@cdr.gov.pl

www.cdr.gov.pl/krakow

www.nocowanie.pl

www.noclegwkrakowie.com.pl